

קונפליקטים ופתרונות: בין רשויות שמירה על הטבע לבין קהילות סמוכות

רקע כללי

מסמך זה מציג מיפוי של קונפליקטים בין רשויות שמירת טבע בעולם לבין "קהילות סמוכות". בקהילות סמוכות הכוונה היא לקהילות שחיות **בסמיכות** לאתרים מוכרזים, קהילות שחיות **בתוך** אתרים שהוכרזו כשמורות או קהילות שהועברו משטחה של שמורה לאזור גיאוגרפי שונה. בספרות המחקרית קהילות אלו מכונות בדרך כלל כ"אוכלוסיות ילידיות" או כ"מקומיים". במסמך נעשה שימוש במושגים אלו ובמושגים דומים בהתאם לכל מקרה ספציפי.

זירות גאוגרפיות

המסמך מסתמך על מחקרים שעסקו בכמה זירות עיקריות: ארצות הברית (Virgin Island, Great Smokey) ואקוודור (Podocarpus), קנדה (Seguenay), דרום אפריקה (Tsitsikamma), גרמניה (Harz, Bayerischer Wald), ניו זילנד (Aoraki\Mount Cook), ספרד (La Puebla de San Miguel) ורומניה (Builă-Vânturarița National Park). בנוסף, כלולים בסקירה מספר מאמרים תיאורטיים שאינם מתמקדים בזירה גאוגרפית ספציפית.

מתחים וקונפליקטים

ככלל, כניסתן של רשויות לאזורים שבהן חיות אוכלוסיות מקומיות מתוארת במחקר החברתי כמהלך מורכב ואף קשה עבור אותן אוכלוסיות. קיימים מקרים רבים של סכסוכים המתמשכים גם שנים רבות אחרי הכרזת השמורה וכן קונפליקטים הנוצרים שנים אחרי הכרזת השמורה. הסכסוכים יכולים להתפתח על רקע כמה סיבות מרכזיות: חוקים והגבלות על גישה לאתר, פגיעה בכלכלת הקהילה, מורכבות של כניסת תיירים לאזור, רגשות שליליים כלפי גופים ממשלתיים, העדר תקשורת ושיתוף פעולה בין הקהילה לרשות ועוד.

פתרונות מרכזיים

מניתוח החומרים עולים מספר פתרונות עיקריים להתמודדות עם קונפליקטים בין רשויות השמירה על הטבע לבין קהילות הסמוכות. צבר הפתרונות הראשון מכיל פתרונות המוגדרים כ'**אנושיים-חברתיים**'. פתרונות אלו בעלי אופי אנושי והם נוגעים ביחסים בין-אישיים. לפי פתרונות אלו יש לבסס יחסי אמון בין קהילה לרשות תוך שיתוף נציגי הקהילה בהחלטות שמתבצעות ברמת הניהול. בנוסף, יש לשמור על ערוצי תקשורת פתוחים ומתמשכים עם האוכלוסייה המקומית.

צבר שני של פתרונות הם הפתרונות ה'**כלכליים**'. מוטיב חוזר בפתרונות אלה הוא שילוב נציגים של הקהילות בתפקידים באתרים השונים על מנת שהאוכלוסייה המקומית תוכל להתקיים בעזרת השמורה. הכוונה לתפקידים ניהוליים (co-management) ולא לתפקידים בתחזוקת האתר (הדרכה, פיקוח, סיור). בנוסף, יש שממליצים לחזק את שיתוף הפעולה שבין רשויות לבין עסקים מקומיים, כמו מסעדות ומקומות לינה, ולנתב תיירים לשימוש בעסקים האלה.

כיוון שלישי הם הפתרונות ה'**משפטיים-חוקתיים**'. במרכז פתרונות אלו הגמשת חוקי השמורה כך שיזכו את הקהילות המקומיות בזכויות יתר. ניתן, למשל, לאפשר לקהילות מקומיות להיכנס לאתר אחרי שעות הפעילות, לאפשר להם כניסה לאזורים שמוגבלים לקהל הרחב ולאפשר להם לצרוך משאבים של האתר. פתרון נוסף, כוללני יותר, הוא שינוי אופי השמורה או האתר כך שיתאים לתרבות הקהילה (ר' על כך בסעיף מס' 9).

1.

Obstacles to effective management of conflicts between national parks and surrounding human communities in developing countries.

John L. Hough, 1988.

מאמר **תיאורטי** המפרט את הקשיים העיקריים בהתמודדות יעילה עם קונפליקטים בין רשויות לבין קהילות מקומיות ומציע פתרונות מעשיים. המאמר מתמקד בנקודת המבט של האוכלוסיות המקומיות. להלן המתחים העיקריים המתוארים במאמר והפתרונות האפשריים למתחים:

א. "האווירה הממסדית"

- רשויות שמירת טבע הן מוסד מערבי ובמקרים רבים הם כופים חוקים על קהילות עם תפיסות שונות של המציאות והיחס לטבע. **פתרון** אפשרי אחד לכך הוא הרחבת ההגדרות החוקיות לגבי שמורות ופארקים כך שאיסורים מסוימים יחולו על הציבור אך לא על קהילות מקומיות.
- מנהלים נוטים לתעדף תיירים על פני פיתוח הכלכלה המקומית. הם מקימים קפיטריות או מלונות בתוך שטחי השמורה ומביאים עובדים מערים רחוקות יותר. **כפתרון** לבעיה זו כדאי, לפי המאמר, לשקול להפנות תיירים לעסקים מקומיים הסמוכים לאתר או להעסיק מקומיים במשרות באתר (בעיקר כי יש להם המון ידע על האתר, יותר מאנשים חיצוניים).

ב. "העדר אמון"

העדר אמון מהווה חסם לביסוס תקשורת ומקשה על הגעה לפתרון. מנגד, בניית אמון בין הגורמים היא תנאי מוקדם לפתרון סכסוכים יעיל. **כדי** לבנות אמון חייבים להיות מוכנים לעשות ויתורים אמיתיים לדרישות של מקומיים. דרך אחת לייצר אמון במקום שבו אין אמון, היא להעניק לנציגים של הקהילות כוח אמיתי, לדוגמה – ניתן למנות נציגים מקומיים לתפקידים בהנהלת תחזוקת האתר. מומלץ גם לערוך פגישות אחת לכמה זמן (כדי "לשחרר קיטור" וכן כדי לדון בנושאים שעל סדר היום). במקרים קיצוניים ניתן לשקול פלטפורמות הדומות לגישור, כלומר לערב צד שלישי.

ג. "קושי בתקשורת"

תנאי מוקדם נוסף הוא תקשורת אקטיבית בין הגורמים. קושי בתקשורת נובע בעיקר מחוסר אמון או מהבדלים בין-תרבותיים. כדי לייעל תקשורת מומלץ לעשות **זה-מרכז של קבלת החלטות**, כלומר להעביר סמכויות מהמשרד הראשי של הרשות למנהלים של האתרים הספציפיים כדי לאפשר לאתרים להתמודד בצורה מודעת-תרבותית לקונפליקטים הספציפיים שנוצרו עם הקהילות הסמוכות להם.

ד. "חוסר בהירות"

לעיתים, גם לאחר תיאום ציפיות משותף בין בעלי העניין בשמורה ובפארק קיים חוסר בהירות ביחס לדרכי פעולה עתידיים. **פתרון** לחוסר הבהירות יהיה באמצעות קביעת מטרות משותפות ברורות ומדויקות, קצרות וארוכות-טווח, המובנות לכל הצדדים.

המאמר: Hough, J. L. (1988). Obstacles to effective management of conflicts between national parks and surrounding human communities in developing countries. *Environmental conservation*, 15(2), 129-136.

Planning for people and parks: design dilemmas

Katrina Eadie Brandon and Michael Wells, 1992.

מאמר תיאורטי שעוסק במספר אזורים מוגנים ובמרכזים ההימלאיה הנפאלית. בהיותו מאמר תיאורטי הוא אינו עוסק לעומק במקרים ספציפיים אלא בקונפליקטים ופתרונות ברמה הכללית.

קונפליקטים

ראשית, משמעותה של הקמת שמורות טבע היא יצירת גבולות באזורי טבע, גבולות שלא היו שם בעבר. קהילות מקומיות (כאלה שחיו בתוך השמורה או סמוך אליה) שהיו רגילות לעבור באופן חופשי בשטחים הטבעיים, מוגבלות כעת בתנועה שלהן. כשמדובר במדינות מתפתחות, מדובר באוכלוסיות שעושות שימוש במשאבים טבעיים כגון: עץ לחימום ובישול, צייד של חיות בר, מים ממקורות מים טבעיים וכדומה. הגישה של האוכלוסייה למשאבים אלה נקטעת ללא חלופה. שנית, מקור ההכנסה של המקומיים היה תלוי במידה רבה במשאבי הטבע שבאזור השמורה. כך שיצירת שמורה משמעותה פגיעה אפשרית בכלכלת המשפחות המקומיות.

פתרונות

בלא מעט אזורים כאלו הממשלה אימצה גישה של Zoning (איזור), כלומר מעין מיפוי אזורי של השמורה. לפי גישה זו נקבע (בנפאל במקרה הזה) שלאוכלוסיות מקומיות מותר להיכנס לאזורים שלאוכלוסיות 'רגילות', קרי מבקרים, אסור להיכנס. במילים אחרות, הממשלה ייעדה אזורים בפארקים לשימוש המקומיים. שימוש זה יכול להיות עבור חיים יומיומיים (במקרה וזו קהילה שממוקמת בתוך השמורה), לצייד או שימוש במשאבי האתר וכדומה.

בסוגיית הפגיעה הכלכלית, הכותבות דנות בהקמת עסקים בעידוד הממשלה באזורים הסמוכים לאתר, למשל הקמת בתי אירוח בתוך או בקרבת האתר (מאד רלוונטי לנפאל, וכלכלת guesthouses). כך נוצרת עבור הקהילות המקומיות הכנסה ממקור אחר המאפשרת התקיימות. הכותבות כללו בתוך קטגוריה זו גם העסקה של מקומיים בתפקידים באתר (למשל גששים, סיירים, מדריכים חינוכיים).

פתרון כלכלי שני הוא הצעת טובין כלכליים בתמורה להתנתקות 'נקייה' מהאתר. הכותבות לא מפרטות על אפשרות זו, אבל הכוונה היא בחוזה כתוב וברור כך ששני הצדדים לא יוכלו לתבוע זכויות עתידיות. פתרון כלכלי אחרון הוא יצירת חלופות למשאבים אליהם אין גישה יותר, לדוגמה עץ להסקה ומים לבישול. לפי פתרון זה, הרשות בעלת הסמכות מוצאת פתרונות לשינוע ואספקת עץ ומים ממקורות אחרים.

המאמר: Brandon, K. E., & Wells, M. (1992). Planning for people and parks: design dilemmas. *World development*, 20(4), 557-570.

[לינק](#) למאמר.

Managing resources and resolving conflicts: national parks and local people.

Sanjay K. Nepal and Karl E. Weber, 1995.

מאמר תיאורטי שמונה כמה עקרונות חשובים להתמודדות ופתרון קונפליקטים עם קהילות מקומיות. בין הפתרונות המוצעים:

- **הערכה כוללת של השפעה חברתית:** איסוף מידע באופן סיסטמטי מהקהילות המקומיות; הרגלים, צרכים, רצונות, אלמנטים תרבותיים-דתיים חשובים. זאת כדי לנסות לחזות אילו בעיות יעלו בעתיד. לשם כך יש לעשות שימוש בראיונות, סקרים ותצפיות.
- **גישת Co-Management:** מתן שליטה שוויונית למקומיים וניסיון להגיע לפתרון תוך מתן סמכות הדדית לקהילות ולרשות.
- פיתוח כלכלי של אזורים סובבי שמורות, מתוך הבנה שהכרזת אזור כשמורה עלולה לפגוע ביכולת הכלכלית של האוכלוסיות המקומיות.
- אחת הסיבות להקמת שמורות טבע היא לנסות לייצר מעטפת שתגן על הטבע המקומי. אך הגישה המערבית של 'שמורות טבע' היא לא השיטה היחידה לשמירה על הטבע. קיים "ידע ילידי" על שיטות לשמירה על הסביבה, כלומר שיטות מסורתיות יותר שלא מוכרות לגופים ממשלתיים. **שיתוף פעולה** עם המקומיים ולימוד אותן שיטות יכולים להביא להרמוניה בין הרשות למקומיים וגם לסייע בשמירה טובה ויעילה יותר על הטבע.
- פיתוח גישה חיובית ויצירת אמון בין המקומיים לרשות. ניתן, למשל, להזמין את המקומיים להתרשם מהעשייה בעת פיתוח השמורה או לאפשר למקומיים להשמיע את תחושותיהם וחששותיהם.

המאמר: Nepal, S. K., & Weber, K. W. (1995). Managing resources and resolving conflicts: national parks and local people. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 2(1), 11-25.

[לינק](#) למאמר.

4.

The power of trust: toward a theory of local opposition to neighbouring protected areas.

Marc J. Stern, 2006

המחקר הנוכחי עשה שימוש בשיטות מחקר איכותניות (ראיונות, עבודת שדה, תצפיות) בשלוש קהילות הסמוכות לשני פארקים בשטחי ארה"ב ופארק אחד באקוודור:

- Great Smoky Mountains National Park ← ממוקם על הגבול שבין מדינת טנסי למדינת צפון קרוליינה. באזור חיים מהגרים וקהילות 'ילידיות' של Appalachian highlanders שהרבה מהם הועברו מהפארק בהקמתו ב-1934 ובהרחבתו ב-1943.
- Virgin Islands National Park ← תופס כשני שלישים משטחו של האי St. John באיי הבתולה שבשטח ארה"ב. באזור חיות קהילות קאריביות מקומיות.
- Podocarpus National Park, Ecuador ← איפשר פרספקטיבה של מדינה מתפתחת. השמורה ממוקמת באנדים הדרומיים. באזור חיים כפריים אקוודוריים.

קונפליקטים

לפי המאמר, אנשים פועלים מתוך שני אינטרסים עיקריים: מניעים רציונליים (בדרך-כלל כלכליים) ומניעים הומניים (הקשורים לקשר בין-אישי). המאמר ניסה להעריך אילו מהמניעים האלה הם המנבאים הטובים ביותר ליצירת קונפליקטים. קונפליקטים ממניעים רציונליים נוצרים כשהקהילות מקומיות מרגישות שקיום שמורת טבע סמוכה פוגעת בהם יותר משהיא מועילה להם, ספציפית כשהפן הכלכלי נפגע. קונפליקטים ממניעים הומניים נוצרים כשאין אמון בין הקהילות לרשויות, שהמקומיים מרגישים חסרי כוח ושאינם דרכי תקשורת יעילים.

פתרונות

בהתאם לאינטרסים שפורטו, התמודדות עם הקונפליקטים שנוצרו יכולה להיות בהתאם למניעים הרציונליים-כלכליים או בהתאם למניעים החברתיים. המחקר מצא שמידת האמון בנציגי הרשות היא המנבא החזק ביותר להתפתחות התנגדויות מקומיות. כלומר, כשמטפחים את האלמנט ההומני – גורמים למקומיים להרגיש שיש 'עם מי לדבר', שהם מעורבים בסדר היום של האתר, שהם אינם חסרי כוח – כך הסיכוי שיתפתח קונפליקט קטן יותר, ופתרונו יעיל יותר.

לצד זאת, חשוב לציין שבמקרים מסוימים בכוחו של תגמול כלכלי (כסף, הזדמנויות לחופשה, הנחה בכניסה וכדומה) לצמצם או לפתור סכסוכים. זאת כאשר ההכרזה על השמורה פגעה באופן ישיר ומיידי בכלכלת האוכלוסייה המקומית.

המאמר: Stern, M. J. (2008). The power of trust: toward a theory of local opposition to neighbouring protected areas. *Society and Natural Resources*, 21(10), 859-875.

[לינק](#) למאמר.

5.

An assessment of social impacts of national parks on communities in Quebec.

Marie-Jose Fortin and Christiane Gagnon, 1999.

מחקר ארוך טווח בקהילות סמוכות ל-Saguenay park באזור קוויבק, קנדה. באזור חיות כ-15 קהילות כפריות (חלקן ילידיות). באזור זה יש מורכבות פוליטית בין רשויות השמירה על הטבע עצמן. קוויבק היא חבל חצי נפרד מבחינה פוליטית מיתר קנדה, כך שיש חוסר התאמה בין המדיניות הפדרלית של רשות הטבע של כלל קנדה ("Parks Canada") לבין המדיניות הפרובינציאלית של רשות הטבע של קוויבק ("Sépaq"). האתר מורכב במובן נוסף שכן הוא שמורת גג לשתי שמורות - שמורת טבע ימית ושמורה "land-based".

קונפליקטים

הקמת האתר הנוכחי, Saguenay, גרמה למספר מתחים \ בעיות :
ניהול משאבים – הגישה למשאבי השמורה הוגבלה (דיג, הצבת מלכודות, שיט, ציד).
כלכלה מקומית – האתר קיבל כספים מהממשלה לפיתוח, אך האוכלוסיות המקומיות קיבלו פחות מ-10% מהכסף לפיתוח כלכלה מקומית.
תיירות – לא מספיק מההכנסות של האתר מתיירות מופנות לאוכלוסיות המקומיות.
השפעה על תנאי מחיה – העברת האוכלוסיות המקומיות לאזורים שונים פגעה בהן בריאותית-כלכלית-תרבותית.

פתרונות

- שיטת ה SIA ← Social Impact Assessment : איסוף נתונים חברתיים באופן סיסטמטי, שיעשה בהם שימוש כדי להעריך ולנבא השפעות של שיטות פעולה על אוכלוסיות אנושיות.
- יצירת פורום של דיאלוג בין הגורמים השונים (רשות השמירה על הטבע והקהילות המקומיות) כדי להציף נושאים ולדון בחששות של האוכלוסיות המקומיות.
- נקודה חדשה שטרם הועלתה ← במקרים רבים רשויות הטבע משתפות פעולה עם ארגוני חברה אזרחית (NGO's) שעוסקים בהסברה או בתוכניות חינוכיות. שיתוף פעולה והאצלת סמכויות מצד הרשויות לארגונים כאלו יכולים להקל על הרשויות ולסייע במציאת פתרון לסכסוכים.
- לפי המחקר, מאד מומלץ לשמור משרות באתר עצמו לאנשי הקהילות. ב-1997 הועסקו באופן קבוע 27 מקומיים באתר הימי של השמורה, ועוד 24 משרות עונתיות. בשמורה היבשתית היו כ-30 עובדים עונתיים וכ-20 עובדים קבועים. הדבר עונה על הצורך הכלכלי ומשפר את איכות החיים של המקומיים.
- הכללת המקומיים בהכנסות מתיירות כך שמתאפשר להם להקים עסקים מקומיים או העברת ניהול העסקים המקומיים אליהם (לינה, מכירות, מסעדות).

מאמר : Fortin, M. J., & Gagnon, C. (1999). An assessment of social impacts of national parks on communities in Quebec, Canada. *Environmental conservation*, 200-211.

[לינק](#) למאמר.

6.

Park-people conflict resolution in Royal Chitwan National Park, Nepal: buying time at high cost.

Steffen Straede and Finn Helles, 2000.

מקרה מבחן בנפאל, בפארק הלאומי צ'יטוואן. במחקר זה החוקרים חזרו לזירה שבה התבצעה התערבות בשם GCP – grass cutting program ובחנו את תוצאותיה.

קונפליקטים

אחרי הקמת השמורה, מקומיים לא הורשו להיכנס לשטחי השמורה האסורים ולאסוף משאבים חיוניים לקיומם. הדבר גרם לקשיים בהתנהלות היומיומית בשל גניבות, וחדירה לא חוקית לשטחי השמורה.

פתרונות

ההתערבות GCP, קבעה בחוק חודש בשנה שבו בני קהילות מקומיות הורשו להיכנס לגבולות הפארק ולקחת ממנו משאבים הכרחיים (grass, reeds, rope bark and rope grass). מטרת המחקר הייתה לבחון האם התוכנית שיפרה את היחס של אותן קהילות לרשויות השמירה על הטבע. המקומיים דיווחו על שיפור בחייהם מאז הפעלת ההתערבות, זאת ביחס למצבם קודם לכן, כאשר לא היו מורשים להיכנס לאתר ולקחת ממנו משאבים.

מאמר : Stræle, S., & Helles, F. (2000). Park-people conflict resolution in Royal Chitwan National Park, Nepal: buying time at high cost?. *Environmental Conservation*, 368-381.

[לינק](#) למאמר.

7.

Community-based conflict resolution strategies for sustainable management of the Tsitsikamma National Park, South Africa

Scotney Watts and Helena Faasen, 2009.

מקרה מבחן מדרום אפריקה, שמורת Tsitsikamma. לאור ההיסטוריה הבעייתית של דרום אפריקה, רשויות ההגנה על הטבע במדינה (SANparks) החליטו לנסות גישה מכילה ביחס לאוכלוסיות מקומיות.

קונפליקטים

השמורה נוקטת בגישה של אפס סובלנות לדיג בלתי חוקי באתר Tsitsikamma (אתר עם אגמים רבים, המים הם המשאב העיקרי של האתר). למרות זאת, המקומיים לוקחים חלק בדיג וציד לא חוקיים. בנוסף, יש שימוש מוגבר במלכודות ציד (snare) שנוגד את חוקי הפארק.

פתרונות

במחקר הנוכחי החוקרים שאלו את האוכלוסיות הסמוכות כיצד הן היו רוצות שיתמודדו עם הסכסוך המתמשך סביב דיג וציד לא חוקי. לטענת המקומיים, אלה ההיבטים החשובים:

- הקושי העיקרי של האוכלוסייה המקומית היה מדיניות אפס הסובלנות לדיג. המקומיים הרגישו שראוי לפתוח את הנושא לדיון בפלטפורמה שכוללת נציגי האתר יחד עם נציגי הקהילות המקומיות.
- יצירת מקומות עבודה: המקומיים הרגישו שציד ודיג לא חוקיים יפחתו אם האתר יספק עוד הזדמנויות העסקה למקומיים.
- המקומיים הביעו רצון לקבל גישה לאזורים באתר שמבקרים רגילים לא יכולים להיכנס אליהם.
- המקומיים הביעו רצון שהאתר יאפשר מכירה של יצירות אומנות ומלאכה שהם מכינים.

מאמר: Watts, S., & Faasen, H. (2009). Community-based conflict resolution strategies for sustainable management of the Tsitsikamma National Park, South Africa. *South African Geographical Journal*, 91(1), 25-37.

[לינק](#) למאמר.

8.

From conflict to partnership? Interactions between protected areas, local communities, and operators of tourism enterprises in two German national park regions.

Eick von Ruschkowski and Marius Mayer, 2011.

מרבית המקרים הנבחנו במסמך זה הם ממדינות מתפתחות. המקרה הנוכחי מתרחש בגרמניה, בשני פארקים גדולים - Harz and Bayerischer Wald national park.

המחקרים במאמר (מחקר שונה במקצת בכל פארק) התרכזו בשאלה אילו גורמים משפיעים על היחס של קהילות סמוכות (gateway communities) לפארקים לאומיים (Harz) וכן האם רווחים כלכליים של הפארק מתיירות מטפחים את הקהילות הסמוכות או לא (Bayerischer Wald).

קונפליקטים

בגרמניה אין בסמוך לפארקים קהילות כפריות שמבוססות על חקלאות ואין סוגיות של העברת אוכלוסיות. שני האתרים מתבססים על תיירות והקונפליקטים הדחופים ביותר קשורים בעיקר לכך. מתח נוסף התעורר בנוגע לגישה שניתנת לקהילות המקומיות לשמורות ולפעילויות בתוכן.

פתרונות

- ניתן לשפר על היחסים שבין הקהילות המקומיות לרשויות הטבע וההנהלות המקומיות על ידי יצירת ערוצי תקשורת אקטיביים בין הרשות לקהילה. גם ממחקר זה עולה כי המקומיים רוצים להרגיש שיש מי שמקשיב להם.
- היות והרבה מהסכסוכים נובעים מהגבלת הגישה לאזורים או לפעילויות (שחייה במקורות מים, קטיפה עצמאית), ניתן לנקוט במדיניות של מתן אישורים מיוחדים לקהילה המקומית (למשל אישור לקטוף גרגירי יער או פטריות).
- לימוד נציגי הפארקים על חשיבות העברת מידע בצורה יעילה לקהילות המקומיות וכן הכשרתם ליצירת תכניות המשלבות את המקומיים בעבודה בפארקים.

מאמר : Von Ruschkowski, E., & Mayer, M. (2011). From conflict to partnership? Interactions between protected areas, local communities and operators of tourism enterprises in two German national park regions. *Journal of Tourism and Leisure Studies*, 17(2), 147-181.

[לינק](#) למאמר.

Mountain places, cultural spaces: The interpretation of culturally significant landscapes.

Anna Carr, 2009.

מחקר זה בחן את ההתנגשות בין ערכי התרבות של קהילות ילידיות מקומיות בניו זילנד (המאורים (Māori) לבין הקמת שמורות טבע המבוססות על תיירות. המחקר מתמקד באתר Aoraki או בשמו החדש והלא מאורי Mount Cook National Park.

קונפליקטים

רשויות השמירה על הטבע הניו-זילנדיים הכריזו על Mount Cook National Park כשמורת טבע ופתחו אותה לתיירות. היא כללה גם פעילויות לתיירים כמו: סקי בחורף, טיפוס על בולדרים, טרקים על הרכסים, וכדומה. אולם, האדמה של השמורה קדושה למאורים, כמו גם כל פריט בתוך השמורות (אבנים, בולדרים, נהרות, עצים) ולפי התרבות המאורית פעילויות אלה הן **חילול קודש**.

פתרונות

בשלב הראשוני, הרשויות ניסו לייצר התאמות לתרבות המאורית הילידית. הן הגבילו את ההגעה של תיירים לאתרים בחודשים בהם נחגגים חגים מקומיים, הציבו שלטים שמסבירים את החשיבות הדתית של האתרים ומפרטים את האיסורים (כמו לקיחת משאבים מהמקום). הרשויות אף עשו שימוש בטכניקות של איזור-Zoning, גם כלפי האוכלוסיות הילידיות וגם כלפי התיירים.

עם הזמן אומצה אסטרטגיה נוספת – **אימוץ האופי התרבותי-ילידי ושילובו באופי הפארק** באופן שאינו משתמע לשני פנים. למשל, באזורים שונים של האתר שונו השמות לשמות מאורים, הוצב שילוט שכלל הסברים מפורטים על חשיבות האתר המקום, נעשו סיורים מודרכים ועוד. האסטרטגיה של שילוב אלמנטים תרבותיים-דתיים באתרים תיירותיים התגלתה כפתרון מוצלח, אך גם ככזה הדורש עבודה שוטפת בתיווך עקרונות הפארק למבקר. המחקר מצא שהחיבור בין האתר התיירותי לתרבות המאורית נטמע לרוב אצל המבקרים (כלומר כשתכננו את ההגעה לאתר הם ידעו שהם מגיעים ל"אתר מאורי"). הם יצרו חיבור אסוציאטיבי ושייכו את האתרים למאורים. במקרים אלו לא היתה, בדרך כלל, התנגשות בין המקום לבין תרבות המקומיים.

הסיכוי שהמבקרים יבינו ויקבלו את החיבור בין ערכי שמירת הטבע של מנהלים האתר לתרבות המאורית תלוי במידה רבה ב**מוכנות** שלהם לקבל את החיבור. כלומר, תיירים לא תמיד מעוניינים ללמוד או להבין את התרבות המאורית ומעוניינים בטיול (התיירותי) בלבד. חשוב לקחת זאת בחשבון מבחינת מדיניות ניהול השמורות – אם בונים אתר שלם כדי שיתאים לנרטיב או אופי מסוים, ויש אנשים שלא מעוניינים באופי הזה, עלולים לאבד תיירים או לגרום לרגשות שליליים כתוצאה מהביקור באתר.

מאמר: Carr, A. (2004). Mountain places, cultural spaces: The interpretation of culturally significant landscapes. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(5), 432-459.

[לינק](#) למאמר.

Stemming the Tide. Opposition and conflict in the creation of natural protected areas. A case study of the Natural Park of Puebla de San Miguel (Valencia), Spain
Pablo Vidal-Gonzalez & Angela Calero Valverde, 2014.

מקרה המבחן מבוסס על מחקר שהתרחש בפארק "La Puebla de San Miguel" בספרד. פארק זה הוא פארק לאומי חדש שנפתח ב-2007 בפרובינציה של ולנסיה. המחקר עשה שימוש בשיטות מחקר איכותניות. 18 מקומיים מהכפר הסמוך לפארק רואיינו בראיונות עומק (מתוך 77 תושבים בכפר סך הכל).

קונפליקטים

הרקע להקמת הפארק הוא הגידול העירוני המסיבי בספרד בכלל ובולנסיה בפרט. הצמיחה בבניה גרמה להקמת שמורות טבע ופארקים לאומיים כדי לאפשר מפלט מהעיר. במקרה של La Puebla de San Miguel ראש הפרובינציה התלהב מהרצון להקים פארק לאומי ומיהר לקדם את ההקמה. אולם, הוא לא התייעץ עם בני הכפר הסמוך לפארק המתוכנן ואלה גילו על התוכנית מהעיתונות. הדבר הוביל לכעס של התושבים והייתה התרעמות של הכפריים כנגד הרשות האזורית (הכותבים הציגו ציטוטים של הכפריים ובהם התבטאויות כמו "זה נכפה עלינו", "הביאו אנשים מבחוץ כדי להשתלט עלינו", "העמדה שלנו לא שווה כלום?", "עשו עלינו מניפולציות").

מתחים נוספים במהלך הקמת הפארק נבעו כתוצאה מחוסר בהירות לגבי המשמעות של הקמת פארק הלאומי בשטחי הכפר. לא הייתה שקיפות של הערייה בנוגע להקמת הפארק וגם לגבי התוכניות המעשיות וכיצד ייראו החיים לאחר פתיחת הפארק. לאורך התהליך המקומיים השוו את עצמם לילידים האמריקאים (Native Americans) שאדמתם נגזלה מהם על ידי המתישבים החדשים. המחאות התפתחו על כדי הקפצה של המשמא הלאומי הספרדי לאזור.

פתרונות

בפועל, הקמת הפארק הובילה לעליה במספר המבקרים באזור וכתוצאה מכך לעלייה בהכנסות של אנשי הכפר (במיוחד בתחומי הלינה וההסעדה). כמו כן, הקמת הפארק לא גרמה להגבלת השימוש במשאבים מקומיים וחלק מאנשי הכפר הועסקו במקום על ידי הנהלת הפארק.

למרות זאת, יש פצעים שלא החלימו בין מנהלי הפארק, שמייצגים את הרשות האזורית מבחינת אנשי הכפר, לבין תושבי הכפר. הדבר פוגם בתפקוד היעיל של הפארק. הדבר בא לידי ביטוי בהיעדר תקשורת בין שני הגורמים והכותבים מציינים שאין מספיק הבנה של מרקם החיים של המקומיים שהפכו להיות תושבי "שטח שמור". לפיהם דווקא **השתתפות מקומית ושיתופית בניהול הפארק** משפרת את היחסים בין הגורמים, מעלה את האמון ביניהם ומצמצמת את הקונפליקט. בנוסף, דיאלוג פתוח וכוונת מעודדים מקומיים להיות מעורבים בנעשה

מאמר: Vidal-Gonzalez, P., & Valverde, A. C. (2014). Stemming the Tide. Opposition and conflict in the creation of natural protected areas. A case study of the Natural Park of Puebla de San Miguel (Valencia), Spain. *Journal of Mediterranean Studies*, 23(2), 225-237.

[לינק למאמר](#)

11.

Nature conservation, conflict and discourses on forest management: communities and protected areas from Meridional Carpathians

Monica Vasile, 2008.

מחקר שנעשה בכפר Cheia ברומניה. תושבי הכפר שייכים לחברה חקלאית-משפחתית וחיים במקום דורות רבים. מבחינה היסטורית שטחי האזור שייכים להם אך בשנת 2004 הוקם פארק לאומי (Buila-Vânturarița National Park) המשתרע על 30% משטחיהם. הרקע להקמת הפארק היה דאגה של ארגוני שמירת טבע מכללך שתיירים הביאו עימם לאזור. המחקר עושה שימוש בשיטות מחקר איכותניות (ראיונות עומק ועבודת שדה) תוך קיום ראיונות עם תושבי הכפר, נציגי החברה החקלאית, אנשי אגף היערות בממשלה ונציגי הנהלת הפארק.

קונפליקטים

הקונפליקטים בין המקומיים לרשויות סובבים סביב שני נושאים עיקריים: (1) הגבלות ביחס לשימוש בקרקע ובמשאבי האזור (כמו עץ) ו(2) הגבלות לגבי יערנות באזורים מוגנים (קרי ניהול יערות ומטעי עצים וכן המשאבים הנלווים להם). הגישה של ארגוני שמירת טבע היתה שאין לשתף את המקומיים בשיח ובקבלת החלטות כי למקומיים "דרישות מוגזמות". הם טוענים שהמקומיים מתעדיפים את האינטרסים הכלכליים שלהם על פני שמירה על הטבע ושנבחרו הקהילות מושחתים וחמדניים. בנוסף טוענים אנשי ארגוני שמירת הטבע כי בלתי אפשרי לנהל תקשורת תקינה עם המקומיים בעלי הדעות המיושנות. מנגד, תושבי הכפר לא הכירו בסמכות של הפארק ושל מנהליו ודחו כל שיתוף פעולה מתוך טענה של השתלטות על שטחיהם בצורה שאינה חוקית. המקומיים גם ייחסו להקמת הפארק אינטרסים פוליטיים לפיהם יש גורמים שרוצים דריסת רגל באזור ורומסים את זכויותיהם (השתלטות קפיטליסטית על שטח שנמצא בבעלות קבוצה מעין קומוניסטית).

פתרונות

במקרה זה ניהול האזור המוגן נעשה רק על ידי המדינה ובמודל של Top-Down. לקהילות מקומיות אין כלל סמכויות והן מוחות על כך. הכותבת מציעה כי פתרון אפשרי אחד לקונפליקט הוא הכללת הקהילה בניהול ובתהליך קבלת ההחלטות בפארק (כלומר community-based conservation). אולם, הכותבת מודעת לכך שהקהילה אינה ישות אחת מאורגנת אלא אוסף של קולות שונים וגם בשל גורמים מושחתים בקהילה המקומית. על רקע סיבות אלה, טוענת הכותבת שייתכן ושיטת ה-Capacity Building יכולה לעזור. שיטה זו מקנה ליחידים ולקבוצות יכולות ניהול, אסטרטגיות וכלים לשיפור העבודה שלהם. בדרך כלל גופים לאומיים שולחים נציגים של קהילות מקומיות להשתלמויות וקורסים ומסייעים להם בגיבוש קול ניהולי ובחזיון יכולות ניהול כך שיוכלו להשתלב בתפקידי מפתח. זו שיטה מוכרת בשילוב קהילות מקומיות בפיתוח כלכלי מקומי.

פתרון נוסף הוא גישור יחד עם זרימה שקופה יותר של מידע למקומיים. לפי הכותבת הגישור והנגשת המידע חייבים להיעשות על ידי גורם שלישי (למשל NGO) אחרת הקהילה לא תסמוך על כנות מעשי הארגון המדינתי. הכותבת ממליצה שהמידע שיזרום יכוון לפן הסימבולי והרגשי של ההתיישבות באזור ויכלול אלמנטים ונרטיבים תרבותיים-היסטוריים של בני המקום.

שם המאמר: Vasile, M. (2008). Nature conservation, conflict and discourses on forest management: communities and protected areas in Meridional Carpathians. Sociologie Românească, 6(03-04), 87-100.

[לינק](#) למאמר